

Анархистичка библиотека

Против припитомувањето

Жак Камат

Жак Камат
Против припитомувањето
1973

anarhisticka-biblioteka.net theanarchistlibrary.org
Наслов на оригиналот: „Contre la Domestication“. Објавено во:
Invariance (Année VI, Série II, no. 3, 1973);
revueinvariance.pagesperso-orange.fr. Превод: Стефан
Симоновски.

www.anarhisticka-biblioteka.org

1973

Содржина

1. Припитомувањето	5
2. Митологијата на пролетаријатот	11
3. Бунтот на гимназијалците, Париз, 1973	18
4. Деспотизмот на капиталот	22
5. Прашањето на насилство	27
6. Теренот на борба	31
7. Глобалната перспектива	40
8. Револуцијата и иднината	43

идеологија за *Urmensch*, „првобитниот човек“). Сметаме дека феноменот на нацизмот во голема мера остана несфатен: многумина во негоа видоа само демонски израз на тоталитаризмот. Но, нацистите во Германија само ја оживеаа старата тема со која претходно се занимаваа социолозите како Тенис (Ferdinand Tönnies) и Макс Вебер (Max Weber). Оттаму, кај претставниците на Франкфуртската школа, најмногу кај Адорно, наоѓаме на одговор кој гравитира околу празниот и стерилен концепт на „демократија“. Причината е нивната неспособност правилно да го сфатат феноменот на нацизмот. Она што им се измолкнува е блескавиот увид на Маркс за нужноста на повторното воспоставување заедница и дека таа обнова мора да го вклучи целото човешто. Проблемите со кои се соочуваме се однесуваат на сите; тие се сериозни и бараат итно решавање. Луѓето на тие проблеми им приоѓаат од различни политички агли. Тоа не се проблемите кои одлучуваат дали нешто е револуционерно или контрареволуционерно, туку решенијата кои се нудат, односно дали тие навистина се делотворни или не. Менталитетот на политичките рекетари овде доаѓа до полн израз: секоја банда од левицата и десницата посакува сопствен интелектуален простор; секој кој ќе заталка на некоја од тие територии автоматски станува обележен како припадник на бандата која на тој дел од територијата ја има контролата. Оттаму реификацијата: предметот одредува, субјектот останува пасивен.

1. Припитомувањето

Времето во кое живееме без сомнение е најкритичниот период низ кој капиталистичкото општество некогаш минувало. Сите класични симптоми на кризата станаа дел од перманентната состојба на нештата, иако без поголеми последици по производството, освен во одредени земји и тоа во ограничен обем. Општествените односи и традиционалната свест се распаѓаат насекаде околу нас, додека сите општествени институции успеваат да се одржат преку постојано апсорбирање на опозициските движења. (Очигледен пример е и католичката црква, која повеќе ниту самата не знае низ колку „модернизации“ минала.) Би можело да се очекува дека насилството и теророт, кои денес се ендемски, ќе ги мобилизираат луѓето на вооружен отпор. Но, наместо тоа гледаме како тие продолжуваат да земаат замав и тоа во светски размери. Згора на тоа, ситуацијата е таква што „варварството“ на нацистите во споредба со денешните облици на насилство изгледа многу непрофесионално, всушност архаично. Од една страна, се чини дека сите услови се задоволени: револуцијата само што не избувнала. Но, тоа не се случува. Која е причината за таа воздржаност? Што ги спречува луѓето сите овие кризи и катастрофи, кои се последица на последните мутации на капиталот, да ги преобратат во катастрофа на самиот капитал?

Причината лежи во припитомувањето на луѓето, кое започнало од моментот кога капиталот се наметнал како единствениот можен облик на човечка заедница. Процесот започнал со фрагментација и уништување на човечките битија, кои потоа повторно се обликувани според сликата на капиталот; луѓето се претворени во капиталистички битија, а крајниот резултат е појавата на капиталот во човечки облик. Припитомувањето на луѓето е тесно поврзано со уште еден процес кој дополнително ја зајакнува нивната пасивност: капиталот всушност „одбегнал“. Економските процеси денес се целосно

надвор од контрола, така што дури и оние кои на нив имаат влијание признаваат дека се немоќни пред тој тренд; капиталот сосема ги изманеврирал. На глобален план, тоа „одбегнување“ на капиталот најјасно се согледува во актуелната монетарна криза.¹ А тука се и другите последици: пренаселеноста, општото загадување и исцрпување на природните ресурси. Општото припитомување на луѓето и одбегнувањето на капиталот се концепти кои можат да ја објаснат менталната сосотојба и однесувањето на оние кои себеси се гледаат како револуционери и кои веруваат дека имаат моќ да го забрзаат почетокот на револуцијата; но, тие само играат една од улогите кои им ги доделил стариот свет. Револуцијата која ја најавуваат постојано им бега од раце, па затоа секој друг бунт им изгледа туѓо; затоа секогаш мораат да каскаат по него за да бидат признаени како „револуционери“.

Во текот на еден подолг период, луѓето буквално биле прегазени од движењето на капиталот, кое повеќе не можат да го контролираат. Тоа објаснува зошто некои луѓе бараат излез во минатото, како што тоа е случај со помодниот интерес за мистицизам, зен, јога и тантра, особено во САД. Други, пак, по прво се насочуваат кон стари митови, кои ја отфрлуваат тоталната и сеприсутна тиранија на науката и технологијата. (Тие обиди за бегство често се комбинираат со употреба на дроги, кои ја зајакнуваат илузијата за можноста од скорешно доа-

¹ Она што го нарекуваме монетарна криза не го вклучува само утврдувањето на цената на златото или редифинирањето на неговата улога; тоа не е само прашање на усвојување на нов општествен еквивалент (сосема нов еталон) или утврдување на фиксен паритет помеѓу националните валути или интегрирањето на економиите на Истокот во пазарот на пари (капиталот како тоталитет; Маркс). Тоа е криза на улогата на капиталот во неговиот паричен облик или, попрецизно, истиснување на самиот паричен облик, како што претходно дошло до истиснување на стоковиот облик.

Изгледа дека секоја група која денес се спротивставува на капиталот мора да се фокусира на човечкиот фактор како универзална основа. Овој стремеж поприма различни облици, но има многу стабилна основа и изненадувачки униформен карактер во најразлични популации. Така во настојувањето да го обноват и наметнат *volks-gemeinschaft* дури и нацистите го манифестираше овој стремеж за заедница (тука е и нивната

но: тоа значи, во рамки на движењето кон револуција и од стојалиштето дека мораме да го напуштиме овој свет. Но, тоа не е доволно; сè почнува да звучи како повторување. Мораме да го преиспитаеме своето предвидување и она што произлегува од него. Она што е исправно е фактот дека 1978 одбивањето, за кое често зборувавме, беше многу поочигледно, многу поприсутно отколку претходните години. Тоа одбивање беше обременето од поракки кои се од големо значење за капиталот. „На сè што досега кажавме треба да се гледа во перспектива, но тоа не може целосно да ја објасни сегашната ситуација, каде што гледаме дека борбата против капиталот како таков изостанува. 1973 година, можевме да видиме дека обидите капиталот да се уништи беа индиректни: тоа не беше борба на мажи и жени во фронтална опозиција наспроти капиталот. Тоа што системот страда од нестабилност - или од 'кризи', како што тоа го велат економистите - не значи дека капиталот е загрозен; претпоставките на неговата катастрофа допрва почнуваат да се развиваат (иако динамиката на настаните може нагло да забрза). „Важна новост е фактот дека по 1978, забрзано се приближуваме до крајот на циклусот на капиталот. Лесно е да се има став за нешто што веќе е постигнато или завршено; многу е потешко со нешто што сè уште се наоѓа во процес на формирање и развој.“ („La separation necessaire et l'immense refus“, 1979.) Тоа е она што можев да го согледам во јануари 1979 кога го пишував овој текст. Во поновиот напис („L'Echo du Temps“, февруари 1980) се обидов попрецизно да опишам како би можело да дојде до тоа „уништување“ на капиталот како облик на заедница. Тоа е обид да се разгледа она што го нарекувам потенцијална смрт на капиталот, на темел на неговото минување низ процесот на антропоморфизација и капитализација на човечките битија. Кога капиталот отворено ќе ја воспостави својата заедница, тој го остварува проектот на човечките битија и така истовремено ги исцрпува своите можности. За навистина да бидеме вистински современици на својата епоха, мораме да имаме јасна идеја за потенцијалната смрт на капиталот; само така ќе можеме да се отвориме кон нова динамика на животот.

На тој начин доаѓаме до сознанието дека комунистичката револуција мора да создаде не само поинакво сфаќање на времето туку и да го спои со новото сфаќање на просторот. Обете димензии ќе настанат истовремено, преку нов однос помеѓу човечките суштества и природата: преку помирување. Веќе рековме дека сè што е фрагментарно само ја храни контра-револуцијата. Но, револуцијата е нешто повеќе од полагање право на целината; тоа е реинтеграција на сè што било одвено, спојување на идното битие, индивидуалноста и заедницата (*Gemeinwesen*). Тоа идно битие веќе постои како тотално и страствено доживеана потреба; таа најдобро го изразува вистинскиот револуционерен карактер на движењето од мај 1968 и движењето на гимназијалците од пролетта 1973.

Револуционерната борба е борба против доминацијата во секоја точка, во секој момент и во сите аспекти од животот. Во последните пет години тој предизвик се појави во сите подрачја на животот на капиталот. Револуцијата сега може да стапи на својот вистински терен на борба, чиј центар е насекаде, а периферијата никаде.²⁴ Во таа смисла, нејзината задача е бесконечна: укинување на припитомувањето и создавање услови за бесконечно манифестирање на човечкото битие на иднината. Нашето чувство, кое не почива само на оптимизам, ни вели дека во наредните пет години ќе присуствуваме на почеток на револуцијата и уништувањето на капиталистичкиот облик на производство.²⁵

²⁴ Тоа е Бланкиевата (Auguste Blanqui) дефиниција за бесконечноста, која всушност е мала варијација на познатата Паскалова (Pascal) фраза: „Тоа е бескрајна сфера чие средиште се наоѓа насекаде, а обемот никаде.“ На француски: „Le centre est partout, la surface nulle part.“ (заб. на прев. на англиското издание)

²⁵ Забелешка на авторот од март 1980: Денес ова предвидување изгледа погрешно. Но, треба да се има предвид дека предвидувањата никогаш не се изнесуваат со апсолутна сигурност. Покрај тоа, секое такво предвидување е израз на длабоката желба на одреден поединец. А желбата секогаш е во брзање, таа не знае да чека. На иднината треба да гледаме реалистич-

ѓање на свет сосема поинаков од овој ужас во кој живееме.)² Од друга страна, тука се оние кои мислат дека само науката и технологијата можат да го пружат вистинскиот одговор - што објаснува како е можно некои феминистки своето ослободување да го гледаат во партеногенезата или во производството на бебиња во инкубатори.³ Постојат и оние кои сметаат дека против насилството треба да се бориме со средства кои ја блокираат агресивноста. Сите тие луѓе всушност кажуваат едно исто: дека секој проблем има свое соодветно научно-технолошко решение. Тоа е она што ги прави суштински пасивни, бидејќи на човечкото суштество гледаат само како на предмет погоден за манипулација. Покрај тоа, сосема се неспособни за создавање меѓучовечки односи (уште една заедничка црта со следбениците на култот на науката). Тие не гледаат дека секое научно решение е капиталистичко решение; затоа што секое такво решение го елиминира човечкиот фактор и отвора перспектива за едно целосно контролирано општество.

² Полош од „светот без срце“ за кој Маркс зборува во *Критика на Хегеловата филозофија на правото*. (K. Marx, *Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie*, 1843)

³ Претпоставката врз која се заснова тоа апсурдно барање е наводната биолошка инфериорност на жените, што е научна илузија. Науката открила некој недостаток кај жените и објавила дека на неа е да го поправи. Ако мажите повеќе не се потребни (благодарение на партеногенезата) и ако жените повеќе не се потребни (бидејќи денес и ембриони, па дури и јајници можат да се развиваат во лабораториски садови), тогаш ни останува да се запрашаме дали воопшто има потреба од човечкиот вид? Дали тој станал одвишен? Тие луѓе изгледа веруваат дека сè може да се реши со осакатување. Зошто да не се укине болката со отстранување на органот за чувствителност? Оние кои мислат дека науката и технологијата можат да ги решат општествените и човечките проблеми, постигнуваат само човештвото да изгледа одвишно. Јасно е дека за феминистичкото движење не може да се суди само врз основа на овој аспект. Подоцна ќе се осврнеме на големото значење кое феминистичкото движење го имало во борбата против капиталот. Неговата критика на капиталистичкото општество и традиционалното револуционерно движење претставува исклучителен придонес.

Така доаѓаме и до оние кои чувствуваат дека „нешто треба да се преземе“: наместо да се соочат со фактот дека нивното видување на ситуацијата е сосема несоодветно и недоволно, тие ја игнорираат, што само уште повеќе ја открива сета нивна немоќ. „Тивкото мнозинство“, кое го сочинуваат сите останати и кои пред себе не гледаат никаква перспектива, целосно се обземени од чувството дека секој напор е залуден. Нивното молчење не е знак на проста согласност туку на неспособноста да интервенираат на кој било начин. Доказ за тоа е и фактот дека дури и кога ќе се мобилизираат, тоа секогаш е против нешто, а никогаш за нешто. Оттаму, нивната специфична пасивност е особено негативна.

Важно е да се нагласи дека за овие две групи - активистите и тивкото мнозинство - не може да се зборува во рамки на левица и десница. Старата политичка дихотомија повеќе не е оперативна. Терминолошката конфузија која тука се јавува донекаде може да се надмине ако погледнеме каков став припадниците на овие табори имаат кон науката: порано левичарите беа тие кои инсистираа на науката, додека Новата левица денес ја осудува (на пример, во САД). Поделбата на левица и десница сепак опстанува, но најмногу во главите на старите активисти, меѓу традиционалните партии на левицата и десницата, воопшто, кај сите вљубеници во политичкото минато. Но, сите тие спротивности денес се откриваат како лажни: сите тие, на овој или оној начин, еднакво го бранат капиталот. Најактивни меѓу нив се разните комунистички партии, кои го бранат капиталот така што инсистираат на истите научни форми и рационални структури кои капиталот ги користи во цел на своето одржување.

Сите партии и движења на левицата и десницата функционално се исти, дотолку што заедно учествуваат во поширокиот, поопшт процес кој води кон конечното уништување на човечкиот вид. Без оглед дали луѓето се држат до некои надминати стратегии или се потпираат на механизмот на техно-

Каде отсега луѓето ќе можат да ги сместат своите утопии и митови?

Општествата воспоставени во претходните епохи доминираа со сегашноста и, во помала мера, со минатото, додека револуционерното движење полагаше право на иднината. Буржоаските и пролетерските револуции мораа да гарантираат прогрес, но тој прогрес зависеше од иднината валоризирана преку односот со сегашноста и со минатото, кое мораше да биде укинато. Во секој од тие случаи, и во степен кој помалку или повеќе зависел од револуцијата за која станувало збор, минатото се претставуваше обвинено со мрак, додека иднината беше обвинена со блескава светлина. Капиталот ја освои иднината. Капиталот на се плаши од утопии, напротив, тој настојува да ги произведува. Иднината е уште едно поле за производство на профит. За да создадат иднина, за да ја оживеат, луѓето сега мораат да бидат условени како функции на прецизно осмислениот процес на производство: во таа точка програмирањето го достигнува врвот. Човекот, кого Маркс еднаш го опиша како „леш на времето“, сега е исклучен од него. Тој процес, заедно со доминацијата над минатото, сегашноста и иднината, создава услови за структурално претставување во кое сè се сведува на комбинаторика на општествените односи, производствените сили, митемите итн., поврзани да делуваат како целина. Структурата, усовршувајќи се самата себеси, ја елиминира историјата. Но, историјата и понатаму е само она што луѓето го прават.

употребната и разменската вредност. Во првиот случај, таа е во тесна врска со еден тип на доминација: употребната врска го мери општествениот статус на одредена личност, но во исто време е и мера на насилството кое го носи со себе. Употребната вредност го наметнува сопствениот деспотизам, од кој се развива деспотизмот на разменската вредност, а сега и капиталот. Маркс во своите забелешки за делото на Џ. С. Мил (J. S. Mill) го обвини утилитаризмот како филозофија која човекот го гледа само преку призмата на неговата употребливост, додека размената тежнее кон автономизација во засебна сфера.

почеток, односот на капиталот кон минатото и сегашноста бил помалку важен од неговиот однос кон иднината. Единствениот доток на крв капиталот го остварува преку размена со работната сила. Создадениот вишок вредност, во непосредна смисла, само потенцијално е капитал; тој може да стане ефективен капитал само преку размена на темелот на иден труд. Со други зборови, вишокот вредност создаден во сегашноста станува стварен само ако има изгледи дека работната сила ќе биде достапна и во иднината (која може да биде и хипотетична и не нужно блиска). Ако таа иднина изостане, тогаш сегашноста (па така и минатото) станува укината: доаѓа до девалоризација преку целосното губење на супстанцата. Според тоа, јасно е зошто капиталот пред сè мора да воспостави доминација над иднината, за да го осигура продолжувањето на својот процес на производство. (Таа доминација се остварува со помош на кредитниот систем.) На тој начин капиталот фактички го присвојува времето, кое, според сопствената слика, го обликува во квантитативно време. Сегашниот вишок вредност е остварен и валоризиран преку размената на темел на идниот труд, но, сега, со разводот на „индустријата на иднината“ и сегашниот вишок вредност се отвора за капитализација. Таа капитализација бара времето да биде испрограмирано; токму таа потреба, во помодниот научен манир, се изразува преку футурологијата. Според тоа, капиталот е тој кој го произведува времето.²³

²³ Една од главните особини на капиталот не е толку начинот на кој го нагласува квантитетот и поништува квалитетот, колку суштинската противречност помеѓу тие два аспекти, во која квантитативното настојува да ги потисне сите аспекти на квалитативното. Но, тоа не значи дека потребата за квалитет треба да се оствари со потискување на квантитетот (на сличен начин како што до употребна вредност не може да се дојде со просто отфрлување на разменската вредност). Потребна е целосна преобразба пред самата логика на тој облик на доминација да биде отфрлена. Имено, и квалитетот и квантитетот постојат во тесна врска со мерата, при што сите три концепти се поврзани со вредноста. Мера оперира и на нивно

логијата, резултатот е ист. Историски гледано, левицата и десницата се појавуваат како две спротивни политички опции на почетокот од 19 век, кога капиталот допрва бил на пат да завладее со целиот процес на производство и да прерасне во вистинска општествена сила. Така и некои луѓе како Карлајл (Carlyle) се нашле во позиција наспроти апологетите на капиталот,⁴ но дури Маркс отишол понатаму: тој ја нагласува важноста од развој на производствените сили (па оттаму и на науката и технологијата), истовремено разоткривајќи ги негативните последици на тој развој врз луѓето и нивната непосредна ситуација. Но, тој мислел дека тоа логично ќе доведе кон заострување на основните контрадикторности на системот, во смисла дека понатамошниот развој на производствените сили не е можен без уништување на капиталистичкиот начин на производство. Според него, со тие сили би требало да управуваат сами луѓе, што конечно би го укинало отуѓувањето.

⁴ Борбата на луѓето против капиталот досега беше набљудувана исклучиво во тесните рамки на поимот „класа“. Единствениот начин да се претставите како вистински противник на капиталот беше активно да се докажете како проleter; инаку останувате само романтичар, ситен буржуј, итн. Самиот чин на резонирање во рамки на „класната анализа“ го изразува уверувањето дека секоја поединечна класа подлегува на таа методологија. Тоа е особено значајно кога се има предвид дека на работничката класа ѝ е доделена мисијата на укинување на сите класи. Покрај тоа, останува нејасно како таа класа ќе го изведе самоукинувањето, бидејќи класниот пристап нè спречува да извлечеме лекција од трагичната судбина на оние мислители кои биле во опозиција на капиталот, а на кои никогаш не им успеало да го препознаат или идентификуваат својот непријател (на пример, Бергсон). Денес, кога целокупниот класен пристап е лишен од секаква солидна основа, можеби вреди да се обрне внимание на движењата на десницата и нејзината мисла. Десницата е движење кои му се спротивставува на капиталот така што останува цврсто вкоренето во минатото. Во настојување да ги елиминираат класните судири, испади и манипулациите на капиталистичкиот индивидуализам, движењата како Action Francaise (Француска акција) и Nouvelle Action Francaise (Нова француска акција) нудат визија за заедница чиј гарант, според нив, може да биде само монархијата. (Посебно да се види поглавјето за капитализам во *Les Dossiers de l'Action Francaise*.)

Но, оваа анализа тргнува од претпоставката дека капиталот не е во состојба да стане вистински автономен, дека не може да им се измолкне на ограничувањата кои му ги наметнува неговата општествено-економска база: законот за вредноста, размената на капитал и работна сила, строгиот општ еквивалент (златото) и така натаму.

Апсорбирајќи ја својата општествена база, капиталот станал автономен и на тој начин ги создал условите за своето „бегство“. Стрмоглавиот тек на неговиот развој, особено во последно време, откри низа огромни опасности по човечкиот вид и природата во целина. Дури и најфанатичните експерти и најголемите академски мрчатори повеќе не можат да ги игнорираат опасностите со кои денес се соочуваме. Тие дури се принудени делумно да им се придружат на оние кои за иднината говорат со јазик на апокалипсата. Апокалипсата повторно е во мода, бидејќи денес навистина присуствуваме на крајот на еден свет во кој сите човечки битија, и покрај сите свои слабости и деградацијата, секогаш биле нормата, единствената референтна точка. Но денес, по смртта на Бог, слушаме за смртта на човекот. Затоа и Бог и човекот, со надеж за спасение, сега се вртат кон науката, која секогаш била божица и служавка на капиталот: во денешниот свет науката прерасна во истражување на можните механизми и облици на адаптација со помош на кои сите човечки битија и природата би биле интегрирани во производствената структура на капиталот. Сè укажува дека само оние кои се најмалку уништени како човечки битија, пред сè младите луѓе, одбиваат да се препуштат на тој масакр на прилагодувањето и припитомувањето; тие просто се принудени да го отфрлат овој систем.

Процесот на припитомување понекогаш се спроведува насилно, како во време на првобитната акумулација; многу почесто на поподмолен начин, бидејќи дури и оние кои себеси се сметаат за револуционери продолжуваат да мислат според претпоставките вградени во логиката на капиталот и развојот

оној од времето на царизмот, а факт е и дека светата алијанса помеѓу СССР и САД се покажа како многу поефикасна од англо-руското сојузништво од 19 век. Исходот може да се одлага, но не и да се спречи: можеме да очекуваме дека „комунистарната“ димензија на руската револуција во СССР ќе биде изразена многу поостро отколку на Запад и дека ќе граби напред со циновски чекори.

8. Револуцијата и иднината

Во периодот на општа контрареволуција, Бордига беше во состојба да ги согледа сите нејзини погубни последици, така што погледот го насочи кон претстојната револуција, поточно, така што се оддалечи од проучување на актуелните судири. Тој не го истражуваше само минатото, кое во тој период беше само обичен баласт, ниту се врзуваше за сегашноста целосно окупирана од владејачкиот поредок, туку се заврте кон иднината.²¹

Така насочен, можеше да го согледа револуционерното движење онакво какво што тоа навистина беше, а не само во склад со претставата која тоа движење ја негуваше за себе. Оттогаш „индустријата на иднината“²² застана на нозе и поприми огромни размери. Капиталот зачекори во тоа ново поле и почна да го експлоатира, што води кон поцелосно присвојување и припитомување на луѓето. Она што капиталот го прави поинаков во однос на сите други облици на производство е неговото влијание на иднината. Од самиот

²¹ Бордига еднаш изјави, „(ние сме) единствените кои своето делување го засноваме на иднината.“ 1952 год. напиша: „Нашата сила лежи во науката за иднината, многу повеќе отколку во науката за сегашноста или минатото.“ (*Explorateurs de l'avenir*, Bataglia Comunista no. 6)

²² „L'industrie du futur“: футурологија, технолошка револуција, маркетинг, планирање на ресурсите, истражување на вселената, итн. (заб. на прев. на англиското издание)

рши во улогата на кочничар и да доведе до голем застој на револуцијата (во тој случај, нашата претходна прогноза ќе остане во заборавот на пустите желби). Но, случувањата во Чехословачка и Полска, како и непрекинатото јакнење на деспотизмот во Советската република, укажуваат (иако негативно) дека субверзијата, од која до нас допираат само слаби одеци, таму сепак не изостанува. Репресијата во СССР мора да биде уште понасилна за да се спречи општо востание. Од друга страна, процесот на десталинизација би можел да ја има истата улога (имајќи ги предвид сите значајни историски разлики) како и бунтот на благородништвото („декабристите“) од 1825, кој го отвори патот за бунт на интелегенцијата и подоцна даде поттик на народното движење. Тоа нè наведува да се запрашаме дали во овој момент субверзијата таму може да оди многу подалеку од демократската опозиција, која ја изрази дисидентскиот академик Сахаров. Мораат да се имаат во вид и некои други историски константи: на пример, општата револуционерна акција во својот најрадикален облик се појави во Франција и Русија, иако всушност потекнуваше од други земји. Француската револуција потоа ја прошири буржоаската револуција низ Европа. Руската револуцијата генерализираше двојна револуција - пролетерската и буржоаската - што за исход го имаше конечниот триумф на капиталистичката револуција. Студентскиот бунт не започна во Франција, но таму беше најостар; беше во состојба да го раздрма капиталистичкото општество, а последиците од тоа сè уште се чувствуваат. Во СССР не може да дојде до револуционерно востание додека последиците од 1917 - бранот на антиколонијални револуции - не се истрошат. Најважна од нив е Кина; а бидејќи кинеската револуција сега дојде до крајот на својот циклус, во СССР ќе видиме почеток на нов револуционерен циклус.

Значајниот историски исчекор од Француската до Руската револуција присутен е и во подемот на револуционерниот циклус. Деспотизмот на капиталот денес е многу посилен од

на производствените сили. Покрај тоа, сите тие се поклонуваат на истото божество, науката. На тој начин припитомувањето и репресивната свест го фосилизирале нашиот дух речиси до точка на сенилност; нашето делување сега е круто, а мислите стереотипни. Претворени сме во бездушна, замрзната маса прикована за место, која верува дека граби напред. Но, во мај-јуни 1968 година, животот повторно избувна, а со него и општото движење кон комунизам. Не беше создадена ниту една нова теорија, ниту некој нов вид на делување. Најважната новост беше новата намера; таа борба немаше ништо со политиката, идеологиите, науката или општествените науки (особено презрени). Тоа, пред сè, беше конкретна и витална потреба насочена против ова општество и независна од него: потреба за прекинување на пасивноста наметната од капиталот, за повторно откривање на човечката комуникација, за целосно ослободување на креативноста и имагинацијата, во едно општо движење кон човековото остварување

2. Митологијата на пролетаријатот

Со мај-јуни 1968 сè се промени и оттогаш сè продолжи да се менува. Затоа не е можно да се разбере бунтот на гимназијалците од 1973 (анализиран во следното поглавје) и неговиот можен потенцијал освен во релација со ова претходно движење.

Според нашите претходни анализи, мај-јуни 1968 беше јасен доказ за позитивно избувнување револуција и почеток на нов револуционерен циклус. Но, нашата тогашна аргументација продолжи во рамки на класната анализа: така изјавивме дека мајскиот протест ќе го поттикне пролетаријатот да ја обнови својата класна база. И не само тоа, во тие настани видовме потврда на нашето уверување дека револуцијата ќе се одвива според одредниците кои ги постави

Маркс. Но, факт е дека првите класи кои го кренаа бунтот беа општествените слоеви најблиски до естаблишментот, луѓе чии објективни интереси беа најтесно врзани за интересите на државата. Угнетените се придружија подоцна; токму тие радикално ги разрешија контрадикторностите кои другите општествени слоеви сакаа само да ги реформираат. Треба да се има предвид дека на Марксовата мисла во овој поглед најмногу влијаеле Англиската и Француската револуција. Така во случајот на Француската револуцијата благородништвото интервенирало во најраната фаза, во познатиот благороднички бунт кој се случил неколку години поред 1789 и кој го поттикнал и зајакнал бунтот на буржоазијата (која тогаш го подготвувала патот кон просветлениот деспотизам). Потоа се приклучиле слоевите на буржоазијата помалку врзани за државата, кои, според зборовите на Кауцки, сочинувале некој вид интелигенција. Дури после нив, со неуспехот на реформите, внатрешниот колапс и падот на монархијата, се приклучиле и селаните и занаетчиите (идниот пролетаријат); дури со нив дошло до одлучувачкиот прекин, по кој повеќе немало враќање на старото. Без нив, револуцијата, во мера во која би значела промена на производството, би траела многу подолго. И во Русија сè се одвивало според сличен образец. Сè упатува на заклучокот дека најугнетените, оние кои објективно имаат најмногу причини за бунт - и кои според некои ја сочинуваат вистинската револуционерна класа - стапуваат во борба дури тогаш кога на бедемите на општеството ќе се појават првите пукнатини и кога државата веќе е значајно ослабена. Во превирањата кои следуваат почнува да се отвора нова перспектива, иако само преку свеста дека повеќе ништо нема да биде како порано и дека треба да се бараат нови решенија. Овој процес на секоја револуција ѝ дава карактер кој подоцна не е строго класен. Во случајот со комунистичката револуција, тој момент можеби ќе биде уште понагласен, бидејќи тоа нема да биде активност на

ната експлозија таа мрежа или осовина ќе има одлучувачко влијание во активностите на уништување на капиталот.

Во таканаречените неразвиени земји, младината се бунтуваше (Џејлон, Мадагаскар 1972, нешто послабо во Сенегал, Тунис, Заир итн.) и на посебен начин ги изрази истата потреба и нужност кои се чувствуваат и на Запад. Во текот на повеќе од десет години, бунтовите на младите покажаа дека нивната суштинска црта е одбивање на припитомувањето. Без намера да предвидуваме некој извесен исход, важно е во тоа да препознаеме некој вид перспектива. Во мај 1968, уште еднаш се вративме на предвидувањето на Бордига за обновување на револуционерното движење околу 1968 и избувнувањето на револуција во периодот 1975-1980. Остануваме приврзани на таа „прогноза“. Поновите општествено-политички и економски збиднувања го потврдуваат тоа, а до истиот заклучок дошле и други автори. Капиталистичкиот облик на производство се најде во криза која го тресе од врвот до дното. Тоа не е криза како онаа од 1929, иако некои аспекти на таа криза можат повторно да се појават; сепак, се работи за криза на длабока трансформација. Капиталот мора да се реструктурира за да биде во состојба да ги забави деструктивните последици на својот глобален производствен процес. Целата дебата околу расотот многу јасно покажува дека таа загриженост е вистинска. Експертите мислат дека можат просто да го пренасочат вниманието на движењето на капиталот и да објават дека тој мора да се опушти, да забави. Но, капиталот, од своја страна, може да се ослободи од човековиот отпор само ако својата доминација над него ја усоврши на уште повисоко ниво. Тоа е доминација која го опфаќа целиот хоризонт на нашето постоење, но младите луѓе стануваат против неа, во широко движење, при што сè поголем број стари луѓе почнуваат да ги сфаќаат и поддржуваат во тоа.

Револуционерниот препород се чувствува насекаде, освен во една голема земја, Советскиот Сојуз, кој лесно може да зав-

според која капиталот е единствениот рационален, општествен процес, што го отвора патот за чувството кое системот повеќе не може да го доживее како репресивен. За да ги објасни сите негативни аспекти, капиталот просто се повикува на категориите кои се наоѓаат „надвор од самиот капитал“.

Старата навика на духот која дозволуваше човечката интелигенција да стане домаќин за паразитските претстави на капиталот мора да се отфрли. Менталитетот и однесувањето на слуга (чиј господар е капиталот) мораат да се искоренат. Таа потреба денес е дотолку поитна што старата дијалектика на господар и роб исчезнува во процесот во кој дури и роботот - човечкото битие - станува одвишен.

7. Глобалната перспектива

Борбата против припитомувањето мора да се сфати на светско ниво, на кое исто така се појавуваат некои нови важни сили. Априорната универзалност на капиталистичкиот систем може да се демистифицира дури кога сериозно ќе се преиспита нелинеарната шема на човековата еволуција, како и идејата дека капиталистичкиот облик на производство бил прогресивен во сите земји.

Тие земји, кои според пророците на растот и од стојалиштето на „економското чудо“ се сметаат за неразвиени или на пат кон развој, всушност се земји во кои капиталистичкиот облик на производство не успеал да се воспостави. Во Азија, Јужна Америка и Африка милиони луѓе сè уште во целост не подлегнале на деспотизмот на капиталот. Нивниот отпор обично е негативен, во смисла дека не успеваат да воспостават поинаква заедница. Затоа од суштинско значење е да се одржи светска мрежа на човечка дебата, која само комунистичката револуција може да ја преобрази во движење за воспоставување нови заедници. Згора на тоа, во револуционер-

само една класа, туку на целото човештво кое се крева против капиталот.

Во средиштето на движењето кое некогаш го нарекувавме „универзална класа“, а сега едноставно човештво (имено, сега сите сме робови на капиталот), се наоѓаат општествени слоеви многу блиски до капиталот (на пример, новата средна класа и студентите), но кои се бунат против системот. Тие себеси се гледаат како посебна општествена класа, до таа мера што тврдат дека се во состојба да извршат детонација и да го придвижат пролетаријатот - но, тоа може да биде само карикатура на револуцијата, која, соодветно на моментот, се кити со старите перја и ги прави истите, стари движења.

Класната анализа, на која на почетокот и самите инсистиравме, може само да ги толкува настаните. Истата слабост ги обележи и учесниците од бунтот во мај 1968, наведувајќи ги на својата улога да гледаат на стариот начин. Стануваше сè поочигледно дека многу активни учесници на бунтот беа мажи и жени најинтимно вклучени во животот и функционирањето на капиталот, често активно посветени на одбраната и одржувањето на неговите претстави,⁵ а кои потоа се побунија против него. Но, нивниот бунт беше лесно да се амортизира, дотолку повеќе што тој се движеше по излитените патеки на класната борба, за која се мислеше дека конечно ќе го разбуди пролетаријатот и ќе го натера да ја изврши својата мисија.

Овде запаѓаме во очигледен ќорсокак. Улогата на пролетаријатот беше да го уништи капиталистичкиот облик на производство и на тој начин да ги ослободи производствените сили оковани од него: комунизмот требаше да започне дури по извршувањето на таа задача. Но, капиталот не само што не ги попречуваше производствените сили, туку им даде и нов,

⁵ Овде мислиме не технократите, интелектуалците, политичарите и економистите, како што се членовите на Римскиот клуб, Маншолт (Mansholt), Димон (Dumont), Лабори (Laborit), итн.

невиден замав, бидејќи тие сили и постојат заради капиталот, а не заради луѓето. Со самото тоа, пролетаријатот стана одвишен. Тој пресврт, во кој капиталот ги ослободува производствените сили, а не пролетаријатот, беше можен благодарение на развојот на науката кој течеше паралелно со припитомувањето на луѓето. Нивното припитомување се манифестира како согласност на развојот на капиталот како главен носител на развојот на производствените сили, што беше предмет на Марковата анализа. Во текот на тој развој, пролетаријатот, како произведувач на вишок вредност, е потиснат дури и од таа функција благодарение на генерализацијата на наемната работа и укинувањето на јасната разлика помеѓу производствениот и непроизводствениот труд. Пролетаријатот, на кој некогаш се гледало со уважување, стана главната потпора на капиталистичкиот облик на производство. Што сака пролетаријатот? Што навистина сакаат оние кои зборуваат во негово име и кои го воздигнуваат до небеси? Ако е тоа полна вработеност и самоуправање, тоа само ќе обезбеди континуитет на капиталистичкиот облик на производство, бидејќи тоа сега е хуманизирано. Целата левица верува во производството како олицетворение на рационалноста и дека таа само треба да се насочи кон човечките цели. Но, таа рационалност не е ништо друго туку самиот капитал.

Митологијата на капиталот направи „популизмот“ од мај 1968 да поприми „пролетерски“ карактер. Тогаш сите велеа: „Мораме да одиме меѓу пролетерите, да го поттикнеме нивниот борбен дух и самопожртвуваност, да ги протераме газдите и потоа само да ги следиме пролетерите на патот кон револуцијата.“

Мај 1968 беше и период на голем самопрезир и конфузија. Луѓето се презираа себеси и едни со други затоа што не се пролетери, додека сите заедно беа збунети околу прашањето на пролетаријатот, класата која секогаш беше сметана за потенцијално револуционерна. Нема друг начин да се објас-

познаат себеси како одлучувачки фактори, кои не се дожни да се одрекнат од својата моќ во корист на машината, непрекинато да го отуѓуваат своето битие во прогрешно уверување дека тоа е единствениот пат кон среќата.

Кога еднаш ќе се дојде до таа точка, сè е готово; повеќе нема враќање на старото. Целото здание на капиталот ќе се сруши како кула од карти. Луѓето чиј дух е ослободен од логиката и претставата на капиталот конечно ќе можат да се препознаат себеси и своите блиски. Создавањето човечка заедница повеќе нема да може да се запре.

Идеологијата, науката, уметноста и останатото, преку целата мрежа на институции и организации, заедно даваат потпора на уверувањето дека човечкото битие е неважно и немоќно да делува.²⁰ И повеќе од тоа, целиот тој систем ја шири илузијата дека до оваа точка на општествената еволуција сме дошле затоа што претходно сме ја прифатиле и развиле технологијата и дека просто не можело да биде поинаку. Технологијата ја опкружува аура на фатализам: ако не ја прифатиме, не можеме да напредуваме. Ако ја прифатиме, ни останува само да поправаме некои нејзини недостатоци, но не можеме да побегнеме на делувањето на машината, која е самото ова општество. Замката се затвора, луѓето стануваат пасивни, а одлучувачкиот фактор станува претстава на капиталот - претстава

(Затоа фикцијата е суштината на сите религии.) Човечкиот вид ќе може конечно да се ослободи од протетиката, како и од фикцијата и религијата, дури кога јасно ќе се препознае себеси како субјективитет кој делува како неразвоен дел од органското движење на природата, во нејзиниот глобален процес. Биолошката револуција се состои во тоа еднаш засекогаш да се преобрати односот својствен на целата праисторија (односно, целиот период пред комунистичката револуција), во кој физичкото постоење на видот е подредено на улогата на општествениот механизам; тоа е ослободување на органскиот субјективитет, заздување на машината, еднаш засекогаш и во секој нејзин облик.“ (стр. 153)

²⁰ Овде не мислиме на човечкото битие како на индивидуа која постои во одреден историски период туку како на непроменлива константа.

ги отстранат сите препреки на патот кон создавањето човекова заедница. Токму таква афирмација на животот Маркс имал на ум пишувајќи дека „ако претпоставиме дека човекот треба да биде човек, а неговиот однос кон светот човечки однос, тогаш љубота може да се размени само за љубов, довербата за доверба...“ Насилните судири можат да бидат само исклучок.

Оние кои и понатаму сметаат дека диктатурата е неопходна, веќе во себе признале дека човечкото општество никогаш нема да се придвижи во насока на комунизмот. Треба да се мине долг, болен и тежок пат додека не се отфрлат сите мистификации, додека не се сфати дека талкачкото човештвото оди кон сопственото уништување, во најголем дел затоа што својата судбина ја препушти на монструозниот и автономизиран систем на капиталот.¹⁹ Мажите и жените ќе мораат да се пре-

¹⁹ Процесот опишан како „протетика“ во книгата *Apocalisse e Rivoluzione* (Giorgio Cesarano i Gianni Collu, Edizioni Dedalo, Bari, 1973). Книгата се препорачува како „манифест на биолошката револуција“ и никакво резиме не може да го претстави сето богатство на нејзините идеи. (Авторите се занимаваат и со прашањето на претставување и симболизам во општествените односи. Погледнете ја шестата забелешка.) Следат два извадоци кои пружаат делумен увид во нивните ставови: „Прогресивните мислители кои го напишаа извештајот MIT (*Man's Impact on the Global Environment*; Влијанието на човекот на глобалното опкружување, 1972), како и предлозите кои ги изнесе Меншолт (Mansholt), укажуваат дека капиталот не може да преживее ако постојано не го зголемува обемот на стоково производство (основата на својот процес на валоризација). Но, нивната грешка е во тоа што стоката ја гледаат само како предмет. Не е важно дали стоката има облик на предмет или на 'личност'. За капиталот да продолжи со својот раст, тој го бара само следното: внатре процесот на циркулација мора да постои момент во кој стоката, од кој било вид, добива задача да се размени за А, за потоа да се замени со А. Во теоријата е совршено можно, со оглед дека капиталот, наместо да инвестира само во проекти за производство на предмети, е посветен на проекти за создавање корпоративни луѓе ('социјални услуги', 'персонални услуги').“ (стр.82)

„Фикцијата достигнува највисока поврзаност кога ќе успее да се претстави како организација на привидот, која е сосема нереална: таа конечно може да се одвои од конкретното, до таа мера за целосно да исчезне.

ни ќорсокакот во кој тогаш се најде опозициското движење. Тој ќорсокак не беше нималку видлив, бидејќи ентузијазмот кој го следеше бунтот имаше сопствена динамика, што многу суштински прашања остави настрана. Но, мајскиот шок донесе и оживување на идеите на старото работничко движење кои официјалните партии одамна ги имаа напуштено или заборавено: концептот на работнички совети во сите можни варијанти, идеите на старата Комунистичка работничка партија на Германија (KAPD), идеите на поединци како Лукач и Корш, итн. Ова повикување на минатото беше знак дека луѓето директно не ја согледале стварната ситуација, а дека самата ситуација не можела да создаде нови облици на борба и теориски пристапи. Сепак, тоа интелектуално враќање на одамна минатите патеки исто така беше облик на бунт, бидејќи го изразуваше одбивањето на тиранијата на нешто што едноставно „се случило“. Згора на тоа, тоа можеше да доведе и до откритие на точката во која започнало талкањето на човештвото, па оттаму и до ситуација во која човештвото го направило првиот чекор кон отфрлување на судбината која од него го исфрлила човечкиот контекст и го осудила на пеколот на производството.

Зборуваеме за ќорсокакот. Тоа можеби не е доволно сугестивна слика, но сепак укажува на суштината на проблемот. Тоа е сид кој се крева пред сите групи од тоа широко општествено движење, сид кој е самиот пролетаријат и претставата за него.⁶ Милитантите одеа од група до група, секој час „ме-

⁶ Човечките битија не се постојано нурнати во природата; егзистенцијата и есенцијата не се секогаш едно, како ниту битието и свеста, итн. Тоа раздвојување создава потреба за претставување. Кога времето еднаш ќе се согледа како иреверзибилно, субјектот од минатото се согледува како поинаков во однос на субјектот од сегашноста, што на сеќавањето му дава одлучувачка улога. Во таа точка, претставувањето се наметнува како посредник. Од тоа гледиште би требало да се преиспита севкупната филозофија и наука, со што еден ден некој можеби и ќе се позанимава. Можеби некој во тоа ќе препознае слични идеи (кои всушност се прилично поинакви,

нувајќи“ ги своите идеологии, влечејќи го зад себе секогаш истиот товар на исклучивост и секташтво. На некои им успеа да прејдат навистина долг пат: од ленинизам до ситуационизам, за потоа да го откријат необолшевизмот и конечно да се скрасат во работничките совети. Сите удрија во тој сид и беа отфрлени наназад, некој повеќе, некој помалку. Тој сид се покажа како ефикасна препрека против сите можни теориски и практични вкрстувања (во Германија имате дури и антиавторитарни троцкисти, троцкисти-коршисти, итн.).

Треба да се каже дека во некои од тие групи, како и во случајот на некои поединци, не беше сè негативно; многу нешта беа исправно сфатени, но тоа разбирање беше изобличено од сезнајковскиот менталитет, што е духовно надополнување на собирањето во мали групи.

бидејќи настрана го оставаат прашањето на општественото претставување) изразени во делата на Кардан (Cardan) на тема општествената имагинација, ситуационистите и идејата за спектакл, или, во академската сфера, на Фуко и неговата анализа на претставување во 16 век. Затоа сакаме да го појасниме своето видување на тоа прашање: поимот „претставување“ го користиме на ист начин како и Маркс (*vorstellung*) кој, на пример, покажувал дека вредноста мора да биде претставена со цена. Во текстот *A propos du capital* (*Invariance* ser. III, no 1) накратко го опишавме начинот на кој капиталот станува претстава и стекнува автономија, и на кој начин таа претстава продолжува да постои и да биде препознавана од сите како стварна. Тоа е причината зошто луѓето денес мораат претставата на капиталот да ја впијат во своето битие. Прашањето на претставување е многу важно. Од моментот кога природата и човекот повеќе не сочинуваат непосредно единствено (иако е прашање дали „непосредното единство“ воопшто некогаш и било можно) претставувањето станува нужно. Претставувањето е еден од начините на кој луѓето ја прифаќаат стварноста и е наше средство на комуникација, па во таа смисла никогаш не може да биде укинато: човечките битија не можат да постојат неразделно поврзани со природата. Се работи за тоа дека не смееме да дозволиме претставување да стане автономно, посебен облик на отуѓување.

јат со старите облици и прилагодат на околностите. Комунистичката револуција сигурно нема да се развива на ист начин како претходните револуции, но ако нејзиниот распон биде ограничен, во која било мера, тој сепак ќе биде дел од постреволуционерното движење. Тоа движење ќе настојува да развие нови димензии на човековата заедница, да го реafirмира и зајакне она што се појавило во текот на револуцијата. Во тој период на најголеми превирања и тешкотии, старите институционални форми можат повторно да се појават, а некои елементи можат да се обидат на прикриен начин да ги вратат своите привилегии или да инсистираат на решенија кои само ним ќе им одат во корист. Други можат да посакаат повторно да воведат самоупраување. Тоа се оние кои сè уште не сфатиле дека комунизмот не е облик на производство, туку нов облик на постоење.

Тоа ќе биде период во кој старата практика на етикетирање, толку својствена за сите политички рекетари, ќе мора еднаш засекогаш да биде укината. Знаеме дека ново може да се појави и под наметката на старото; би била голема грешка кога некои можности би се отфрлиле само заради таа површна сличност со минатото. На постреволуционерниот процес не треба да се гледа како на апотеоза на моменталното помирување, кога по некое чудо сето насилство од минатото ќе исчезне само од себе. Ако тргнеме од тоа дека новиот облик на битие ќе може да се развива само преку делотворна борба, тогаш прашање стануваат модалитетите на таа борба. Секој облик на секташки и инквизиторски дух е кобен за револуцијата - што е само уште една причина зошто класичната диктатура не доаѓа предвид, бидејќи тоа би значело реставрација на облиците својствени на класното општество. Преодниот период може да се надмине само преку најразлични облици на изразување на слободата на разновидни човекови битија. Тоа е притисок кој комунизмот би требало да го создаде. Тоа е притисок кој на огромното мнозинство луѓе ќе им овозможи да

сметки, на физичко истребување на една класа или група луѓе од страна на друга. Ако комунизмот навистина е стремеж на луѓето како вид, тогаш нема потреба да се посегнува по такви методи.

Воопштено кажано, повеќето револуционери се сомневаат дека некогаш ќе дојде до револуција, но за себеси да се убедат дека сепак ќе дојде, тоа очекување мораат некако да го оправдаат. Тоа главно ги осудува на чекање, но тоа само го прикрива фактот дека повеќето временски манифестации на вистинската револуција ги одминуваат. За да ги истераат сомнежите, прибегнуваат на вербално насилство (повторно замена), често во форма на очајнички и задрт прозелитизам. Тоа самоубедување се одвива на следниот начин: штом успеат да мобилизираат неколку следбеници, тоа се толкува како доказ дека настапил вистинскиот момент, што значи дека нивото на агитација треба уште повеќе да се засили, и така во недоглед. Според тој образец, револуцијата значи агитација која треба отстрана да наметне одредена свест. Тие никако не сфаќаат дека револуцијата ќе се оствари оној момент кога повеќе нема да има никој да го брани стариот поредок; револуцијата победува затоа што повеќе нема противници. Се работи за тоа дека потоа сè ќе биде поинакво, што е точка во која прашањето на насилство повторно станува релевантно. Потребата за комунизам е потреба на сите луѓе. За време на револуционерното превирање тоа ќе стане очигледно, на повеќе и помалку конфузен начин. Тоа не значи дека луѓето преку ноќ ќе се отарасат од старудиите на претходниот живот, туку дека оние кои ќе ја изведат револуцијата ќе дојдат и од лево и од десно. Уништувањето на наградбата на капиталистичкиот систем и запирањето на глобалниот процес на производство нема веднаш да ги укинат претпоставките на капиталот; тоа значи дека старите односи и облици на однесување можат повторно да се јават; имено, изгледа дека секојпат кога ќе се најдат пред нови можности, луѓето тежнаат да ги прекри-

Во написот *Талкањето на човештвото*⁷ јасно покажавме дека не е можно да се објасни претставата на пролетаријатот доколку претходно не се доведат во прашање марксистичките концепти за развој на производствените сили, законот за вредност, итн. Сепак, пролетаријатот стана фетиш, со толку моќни етички и практични импликации што претставува фактор кој најмногу ја блокира свеста на револуционерите. Но, кога тој фетиш еднаш ќе се доведе во прашање, целата теориско-идеолошка конструкција почнува да се распаѓа. А повторно, и понатаму опстанува неизречената претпоставка дека секој поединец мора да биде член на некоја група и да се идентификува со неа за да ја стекне силата и сигурноста потребни за борба со непријателот. Постои страв од тоа да се биде сам - кој оди паралелно со неспорното сознание дека е нужно да се здружат силите за да се уништи капитализмот - но, постои и страв од индивидуалност, неспособност на автономен начин да се соочиме со суштинските прашања на нашето време.⁸ Тоа е само една од последиците на припито-

⁷ Видете го поглавјето *Развојот на производствените сили: Припито мувањето на луѓето* од есејот *Талкањето на човештвото*. Тој текст содржи детална анализа на некои теми кои се отворени во овој напис, како што се марксистичката теорија на пролетаријатот, репресивната свест, итн. (заб. на прев. на англиското издание)

⁸ Тоа јасно го изразил Норман Браун (Norman O. Brown) во делото *Eros и Танатос*. Стравот од индивидуалноста не може сам по себе да го објасни феноменот на вкалапување на човечките битија, нивната согласност на обврската на поистоветување со одреден тип битија и подредувањето на себеси на групата. Луѓето се плашат од себеси, бидејќи не се познаваат себеси. Оттаму потребата за норма која ќе ги спречува сите „испади“ кои можат да го загрозат општествениот поредок и мирниот сон на поединецот. Изгледа дека сите облици на организирање внатре општеството се премногу чувствителни за да овозможат слободен развој на производствените сили. Со капиталистичкиот облик на производство сè станува можно, сè може да се капитализира; но, можно е само она што е дозволено; тоа значи дека поединецот се сведува на облик на битие кое или е нормално или е ненормално; целината постои само внатре дискурсот на капиталот, во кој секогаш

мувањето луѓе, знак за нивното тешко страдање од болеста на зависност.

3. Бунтот на гимназијалците, Париз, 1973

Врз основа на претходно кажаното, полесно е да се сфати вистинското значење на движењето на гимназијалците (пролетта, 1973). Тој бунт го стави во јасна перспектива она што во мај 1968 беше само назначено: критиката на репресивната свест. Репресивната свест се развиваше заедно со марксизмот до степенот до кој тој е конкретна формула за иднината на човечкиот вид: се сметаше дека пролетерската револуција ќе избувне штом развојот на производните сили го овозможи тоа. Таа легалитичка и репресивна свест оперира на тој начин што ги проценува сите народни востанија, прогласувајќи ги за незрели, ситнобуржоаски, дело на неодговорни елементи, итн. Таа досега до самите корени на реификацијата, бидејќи може да постои само како организирана свест, во облик на партии, синдикати и слични групации. Секој од тие облици организира репресија против оние кои не се организирани или кои тоа не се во склад со одредените начела. Разликата помеѓу тие организации се мери само во количината на репресијата која се подготвени да ја употребат.

Во овој случај, критиката на репресивната свест не го нападна директно пролетаријатот влегувајќи во расправа, туку го стори тоа индиректно, игнорирајќи го или потсмевајќи му се. Младите луѓе не паднаа во замката на барање на некоја организација насочена кон работништвото со цел создавање единствен фронт, како што тоа беше 1968. Но затоа сите политичари од сите фели почнаа да им се препорачуваат за и тие

останува изобличена и надвор од човечкиот домет. Стравот од индивидуалноста јасно е изразен и во многу утопии кои го опишуваат триумфот на деспотизмот над егалитарната рационалност.

Но, секогаш ќе се најде некој кој ќе умре во вистинскиот момент (а неговата пропаст дури може да биде и „уредена“), додека некој друг ќе го шета околу неговиот леш со цел да ги привлече револуционерните муви.

Комунистичката револуција е триумф на животот и затоа не може на ниту еден начин да ја слави смртта или да се обидува да ја искористи. На тој начин само би се вратила на теренот на класното општество. Тука се оние кои се споредуваат или кои би сакале да ги заменат оние кои „паднале за револуцијата“ со оние кои умреле служејќи му на капиталот; но, во обата случаи се работи за истиот мршојадски карневал!

Сè досега за револуцијата не се зборуваше како за нешто што има распон на нужна и природна појава, и тоа имаше сериозни последици. Изгледаше дека револуцијата секогаш зависи исклучиво од оваа или онаа група која зрачи со вистинска свест. Денес со соочуваме со следниве алтернативи: или вистинска револуција, процес кој опфаќа сè, од создавање револуционери до уништување на капиталистичкиот облик на производство; или уништување на човечкиот вид, на овој или оној начин. Други можности нема. Кога револуцијата ќе почне нема да има потреба да се оправдува она што се случува; попрво ќе биде потребна сила да се избегнат злоупотребите и испадите. Но, тоа ќе биде можно само ако поединци, мажи и жени, пред револуционерната експлозија, почнат да се однесуваат како автономни човечки битија: бидејќи не им се потребни никакви лидери, ќе бидат во состојба сами да го водат својот бунт.

Очигледно е дека во сегашните услови луѓето не можат да одат далеку во таа насока; но единствен начин тој стремеж најцелосно да се исполни е отфрлувањето на тој канибалистички пристап кој револуцијата ја сведува на подмирување

минот од надворешно на внатрешно е премакотрпен, но, за среќа, постојат и некои олеснувања и скратени патчиња.

пат кон комунизам, туку елиминација на системот кому тие поединци служат, така што во нив ќе се поттикне буђењето на човечката суштина.

До тоа никогаш нема да дојде ако продолжиме да се служиме со старите методи на директна конфронтација; потребни ни се нови пристапи; на пример, изложување на сите институции на краен презир и потсмев,¹⁷ кој ќе ги изолира и остави да се занимаваат сами со себе. Всушност, апсурдно е да се теоретизира и да се извлекуваат воопштени заклучоци. Но, едно е сигурно: некои од тие пристапи веќе се покажаа делотворни, и би можеле повторно да бидат, но мораме да измислиме и други облици на делување. Суштината е во тоа да сфатиме дека теренот и методите на борба мораат да се променат; таа нужност понекогаш се сфаќаше на ограничен или на негативен начин, како во случај со оние луѓе кои напуштиле сè и тргнале по патот, покажувајќи така желба да излезат од магичниот круг на борбите кои се водат во секојдневието на овој свет.

Левичарите истрајуваат на добро познатата тактика на провокација-репресија-субверзија, за која и понатаму тврдат дека ќе доведе до револуција во точно одреден момент. Но, тоа сфаќање на револуцијата е апсолутно неприфатливо, бидејќи подразбира жртвување на некои луѓе за другите да се мобилизираат. На комунистичката револуција не ѝ се потребни маченици, бидејќи таа никому не поставува барања. Маченикот е мамец кој привлекува следбеници. Каква корист од револуција која како мамец ја користи смртта?¹⁸

¹⁷ Така би требало да се гледа и на гестот на американските психијатри кои доброволно се пријавиле за третман на психијатриските клиници, за да покажат како не постои таков систем на знаење кој би можел да го дефинира лудилото. (Можеме да додадеме дека производството на вистинско лудило е неопходно за постоењето на капиталот.)

¹⁸ Смртта стана суштински елемент во човековото стекнување самосвест, но таа самосвест се пренесува само низ најголеми тешкотии. Пре-

да бидат „вклучени“: комунистите, социјалистите и нивните синдикати (PCF, PS, PSU, CGT, CFDT)⁹ трчаа по гимназијалците и ги уверуваа дека сите тие сепак се наоѓаат под ист барјак. Кога учениците истапија од заедничките демонстрации, што се случи повеќе пати, тоа одеднаш ја разоткри опсцената маскарада на политичарите кои се нудеа себеси на продажба: старите политички платеници и закоравените заводници од комунистичките партии и синдикати, кои пет години по 1968 го открија значењето на младите и сега маршираа барајќи одложување на воената служба за сите, додека учениците стоеја настрана и се смееја. Изгледаше како младите да останале без елан и го препуштиле местото на своите старатели!

На уште поголем потсмев наидоа сите оние политичари кои за време на тие настани уште еднаш го нагласуваа примотот на пролетаријатот, тврдејќи дека настапил критичниот револуционерен момент во кој би требало да се организира штрајк на квалификуваните работници - се разбира, само затоа што никој од нив не можел да замисли револуција која не

⁹ PCF - Комунистичка партија, PS - Социјалистичка партија, PSU - Обединета социјалистичка партија, CGT - комунистички синдикати, CFDT - „независни“ левичарски синдикати. Бунтот на гимназијалците започнал на 22 март (1973) кога 30.000 ученици демонстрирале против Дебревиот (Debré) закон кој предвидувал задолжителен воен рок од 15 месеци (претходно две години) за сите осумнаестогодишници, без можност за одложување за помладите од 21 година. Во првата половина на април имало повеќе големи демонстрации (на едните, барем според пишувањето на *Times* од 10 април 1973, имало 100.000 учесници), не само во Париз туку и во Стразбур и во други градови. Во гимназиите биле основани штрајкувачки комитети, а потоа и генерално собрание. Комитетите во најголем дел биле под контрола на политичките активисти, главно млади троцкисти од Лигата на револуционерни комунисти и Марксистичката алијанса. На тие активисти им успеало, и покрај значителното противење меѓу учениците, да воспостават контакт со синдикатите, кои претходно објавиле опширна декларација за поддршка на штрајкот на гимназијалците. Тоа довело до „заеднички“ демонстрации на 9 април, кога лидерите на комунистичкиот синдикат CGT марширале на чело на колоната. (заб. на прев. на англиското издание.)

би била облечена во работнички комбинезони. Квалификуваните работниците не се никаква закана за капиталистичкиот систем; капиталистичкиот облик на производство одамна го прифатил растот на надниците; што се однесува до работните услови, капиталот располага со сите средства за да ги подобри. Дури и укинувањето на подвижните ленти е наголемо признаена опција меѓу некои газди.

Бунтот на гимназијалците ги изложи на потсмев општествените институции и сите нивни бранители. Оние кои се удостоија (иако неволно) да се спуштат на нивото на „нашата одважна младина“ испаднаа смешни; но, што да се прави: рекулперацијата има своја цена. Од друга страна, оние кои неуспешно се обидуваа однатре да го преземат движењето, продолжија за него да зборуваат со презир, што сигурно не ги направи помалку смешни. Сепак, дојде до промена во однесувањето на власта: излегоа меѓу учениците со познатата приказна за претставниците и парламентот кои треба да се искористат за решавање на сите отворени прашања. Младите се однесуваа како тие да не постојат. Како и во мај 1968, немаше никаква комуникација, ниту ронка разбирање помеѓу спротивставените страни („Отворени сме за аргументи, но јас навистина не разбираам што сакаат тие“, изјави министерот за образование Фонтане). Тие беа убедени дека младите сакаат да разговараат со нив и да им ги предпочат своите аргументи. Тоа беше револуција на самиот живот,¹⁰ потрага за поинаков начин на живеење. Нема дијалог меѓу општествениот поре-

¹⁰ 1964 година, Кардан (Cardan) го увидел значењето на бунтот на младите, но на нив гледал како на надворешен фактор кој мора да биде искористен. Тоа е данокот кој секоја идеологија го плаќа на старата идеја за свеста наметната еднадвор: „Револуционерното движење ќе биде во состојба масовните бунтови на младите да ги насочи во позитивна насока. Ако успее да го открие новиот и автентичен јазик по кој трага денешната младина, ќе може нивниот бунт да го претвори во фермент на општествената промена, откривајќи им на младите други облици на борба против светот кој сега го одбиваат.“ *Socialisme ou Barbarie*, No. 35, стр. 35.

како и нејзините противници, ќе биде запрена. После тоа, нема станување; ќе биде попречена во својот најстрасен копнеж, а тоа е да оствари сопствен проект и тоа на сопствен терен.

Целта на револуцијата мора да биде човечката заедница. Револуционерното движење затоа мора и само да ги одразува истата таа цел и намера. Методите кои ни ги нуди класното општество само нè оддалечуваат од таа цел; тие методи се суштински нехумани и со самото тоа не можат да се користат. Затоа е апсурдно да се тежнее кон продор во институциите на системот со цел тие потоа да се искористат во интерес на револуционерното движење. Оние кои го тврдат тоа, се жртви на мистификацијата според која историскиот проект неминовно оди кон својата вистина и кон својот крај, кој воедно е и крај на ерата на капиталот. Таа мистификација, која човечките битија ги гледа како неважни, споредни и бескорисни, бидејќи сето значење го придава на институциите, треба целосно да се разоткрие. Во капиталистичкиот систем луѓето навистина се одвишни; но, во мера во која човештвото, уште од најраните почетоци на видот, успеало да го задржи својот човечки интегритет, може да се каже дека човечките битија сè уште не се уништени сè додека живее идејата за бунт или додека е очигледно дека младите луѓе сè уште не се имобилизирани од припитомувањето. Сè уште сè е можно. Во секој случај, самата борба ја оживува човечката суштина зачувана во секој поединец; борбата нè извлекува од замката на забележување на другите само во нивната реифицирана надворешност. Дури и во случај на поединците кои достигнале висок степен на реификација и се претвориле во органски автомати на капиталот, сè уште постои можност целата конструкција да се распадне. Можеби би било добро да прифатиме еден совет од Маркс: не е доволно оковите да станат видливи; тие мораат да станат срамни. Секој поединец мора да пројде низ криза. Во судирите со полицијата целта не треба да биде само отстранување на една репресивна сила која се испречила на нашиот

беништво. Новиот општествен облик не може да се темели на остатоците на стариот; многу ретки се примерите на цивилизации кои се надоградувале една на друга. Буржоазијата победи затоа што влезе во борба на свој терен, во градовите. Но, во сегашната ситуација, тоа може да важи само до појавата на комунизмот, кој не е нов облик на општество, ниту нов облик на производство. Човештвото денес не може да тргне во борба против капиталот ниту во градовите, ниту во селата,¹⁶ туку надвор од нив: оттаму потребата за комунистички облици на живот, кои навистина ќе бидат спротивни на капиталот и ќе претставуваат упоришта на револуцијата. Од избувнувањето на бунтот 1968, капиталот постојано мораше да го уважува фактот дека револуцијата успеа да се наметне како витален императив, како нужност. Затоа и контрареволуцијата мораше да се прилагодува (да не губиме од вид дека таа постои само во однос на револуцијата). Но, без оглед на сите тие обиди, капиталот нема да го запре напредувањето на своите непријатели, бидејќи револуцијата ќе успее да се појави како стварна и со самото тоа - ирационална. Таа ирационалност е нејзината суштинска карактеристика. Сè што од гледиште на постоечкиот поредок е рационално може лесно да се апсорбира и фалсификува. Ако револуцијата делува на истиот терен

¹⁶ Старата опозиција помеѓу селото и градот повеќе не постои. Капитализмот ја урбанизираше целата планета; природата е минерализирана (претворена во нешто неорганично). Денес сме сведоци на нови судири помеѓу урбаните центри и оние делови од руралниот сектор во кои сè уште опстануваат мал број селани. Урбаните центри бараат сè повеќе вода, што наложува изградба на бројни резервоари на оддалеченост од педесет или дури сто километри од градот. Тоа води кон уништување на квалитетно земјоделско земјиште, како и земја за лов и риболов; како последица на тоа селаните се лишуваат од вода, бидејќи сите извори се користат за полнење на резервоарите и каналите. Тој судир некоја личност може да ја погоди од два агли, ако живее во градот и поседува „викендица“. Денес гледаме дека тој проблем досегнува многу подалеку од прашањето на традиционалното селанство; тој сега го опфаќа глобалниот однос на луѓето со природниот свет, какои преиспитувањето на нивниот реален облик на постоење.

док и оние кои сакаат да го срушат. Ако дијалогот сепак се гледа како можност, тоа тогаш веројатно е знак дека движењето почнало да се колеба.

Зад сето тоа стоеше еден исклучително важен факт: сиот човечки живот, од самиот почеток на својот развој во границите на капиталистичкото општество, доживеал само осиромашување. Уште повеќе, капиталистичкото општество е смрт организирана под маската на животот. Не се работи за смрт како престанок на животот туку за смрт-во-животот, за смрт со сета супстанца и сила на животот. Човечкото битие е мртво и сведено на ритуал на капиталот. Младите луѓе сè уште имаат сила да се спротивстават на таа смрт; тие сè уште можат да се бунат против припитомувањето. Тие сакаат да живеат. Но, во очите на оние самобендисани, самозадоволни луѓе кои живеат од празни соништа и фантазии, тоа барање, таа страсна потреба е само нешто ирационално или, во најдобар случај, слика на рајот, кој по дефиниција е недостижен.

Младите остануваат сериозен проблем за капиталот затоа што се работи за дел од општеството кој сè уште не е припитомен. Гимназијалците не демонстрираа само против воената служба и војската туку, во иста мера, и против училиштето, универзитетот и семејството. Училиштето функционира како организација на пасивноста на духот, што важи дури и кога се применуваат активни и слободарски методи; ослободување на училиштата е можно само како ослободување од принудата. Во име на историјата, науката и филозофијата секој поединец се насочува низ коридор на пасивност во свет опкружен со ѕидови. Знаењето и теоријата се како сите други непремостиви препреки кои нè спречуваат да се препознаеме едни со други и кои дијалогот го прават невозможен. Разговорот може да се одвива само преку одредени канали, и тоа е сè. На крајот на таа линија стои војската, фабриката за припитомување. Таа ги организира луѓето во општа волја за убивање други, структурирајќи ја дихотомијата која веќе е втисната

во нивните умови преку световниот морал и неговото учење за „мојата нација“ и „другите луѓе“, кои сите се потенцијални непријатели. Луѓето се обучуваат и образуваат како да го оправдуваат она што нема оправдување - убивањето мажи и жени.

Свесни сме дека агитацијата на движењето пред Велигден во голем дел беше реформистичка. Тој реформистички аспект ја овозможи рекулпацијата на движењето, но тоа овде не нè интересира затоа што не ни кажува ништо за вистинската природа на борбата на нашиот вид против капиталот. Како и Мај '68, и ова движење беше површно (иако само многу порадикална агитација одздола можеше воопшто да го исфрли на површина) и сигурно ќе отвори врата за поунапреден, реструктуриран облик на деспотизам на капиталот, помагајќи му подобро да ја сфати нужноста на својата „модернизација“.

4. Деспотизмот на капиталот

Училиштата и универзитетите како структури се премногу ригидни за глобалниот процес на капиталот, а истото важи и за војската.¹¹ Нагло то опаѓање на знаењето и развојот на

¹¹ Кога станува збор за војската, инсистираме дека аргументацијата која се обидува да направи разлика помеѓу доброволната, професионалната и регрутна или национална војска е измама, апсурдна уцена. Ако ја укинете војната обврска, повторно ви остануваат професионалната војска, преторијанската гарда и можноста за враќање на фашизмот. (Некои левичарски групи за време на агитацијата од 1973 „интервенирале“ така што барале демократска и народна контрола на националната војска; заб. на прев. на англиското издание.) Во практика, сегашниот француски систем е мешавина: тоа е професионална војска, која образува и обучува регрути, кои потоа одат во националната војска. А од каде доаѓа таа национална војска, која Жорес (Jaurès, лидер на француските социјалисти) толку ја фалеше? Од *union sacrée* од 1914, од светата кланица, која се слави и ден денес. Постои книга со наслов *l'Armée Nouvelle* (издавач 10/18) која покажува до која мера „фашизмот“ не морал да измислува некоја свежа теорија во таа област, би-

да го отфрли припитомување кое го диктира капиталот и сите негови лесни, смирувачки „објаснувања“.

6. Теренот на борба

Ништо од ова нема да ја добие својата полна смисла доколку паралелно не бидат отфрлени сите надминати облици на борба. Мај 1968, но, во уште поголема мера и бунтот на гимназијалците од 1973, јасно покажаа дека задржувањето на старите облици на борба води во сигурен пораз. Досега безброј пати можевме да се увериме дека демонстрациите, маршевите и уличните спектакли не постигнуваат ништо. Веќе то знамиња, лепењето плакати, делењето летоци, нападите на полицијата - сите тие активности се дел од ритуалот во кој полицијата секогаш игра улога на непобедлив противник. Затоа треба да се анализира методологијата на борбата, затоа што во овој сегашен облик таа претставува препрека за развојот на нови облици на делување. А за тоа да има ефект, треба да се отфрли стариот терен на борба - работните места и улицата. Сè додека револуционерната борба не се одвива на својот терен туку на теренот на капиталот, нема да дојде до никакво значително поместување, до квалитетен револуционерен скок. Тоа е она на што треба да се сосредоточиме; тоа е прашањето со кое мораме веднаш да се соочиме, доколку не сакаме револуцијата да стагнира и да се уништи самата себеси, да направи отстапување заради кое ќе бидат потребни години опоравување. Напуштањето на старите центри на борба изискува истовремено создавање нови облици живот. Каква корист од окупирањето фабрики - како фабрика за автомобили, на пример - чиешто производство и онака мора да биде запрено? Стариот извик беше: „Да ги окупираме фабриките и сами да управуваме со нив!“ Така заробениците на системот би требало да ги преземат затворите и сами да управуваат со своето заро-

е потребно соочување како со човечки битија. Иако повеќето луѓе денес размислуваат во рамки на радикалното решение кое го нуди класното општество - што значи, потисни ги своите противници - револуцијата сепак ќе се наметне во склад со својата вистинска природа, односно, како човечка. Кога ќе дојде до судир, што е неминовно, не би требало да се настојува разни поединци кои го бранат капиталот да се сведат на „сверски“ или механички противници; тие мораат да се ставаат во контекст на својата човечност, затоа што и тие се свесни дека се нејзин дел и оттаму потенцијално во состојба повторно да ја откријат. Во тој поглед, судирот поприма духовна и етичка димензија. Претставите со кои некоја личност ја оправдува својата одбрана на капиталот мораат да се демистифицираат; луѓето кои се наоѓаат во таква ситуација морат да станат свесни за контрадикторноста и да почнат да се сомневаат.

Од тој агол треба да се согледа и тероризмот. Не е доволно да се осуди како нешто штетно. Оние кои посегнуваат по тероризам капитулираат пред власта на капиталот. Тероризмот не е само насочен кон уништување некои луѓе: тој се повикува на смртта за да поттикне хипотетички бунт. Тој негов аспект треба да се забележи, без осуди или одобрување, но тој мора да се отфрли како облик на делување. Тероризмот претставува постоење на непреоден и неуништив „сид“ (помеѓу луѓето). Тероризмот веќе го признал поразот, што сите понови примери добро го потврдуваат.

Мораме да сфатиме дека погубната доминација на капиталот ги поаѓа сите луѓе, без исклучоци. Некои посебни групи не можат да се сметаат за „избрани“, поштедени и необележани од деспотизмот на капиталот. Револуционерната борба е човечка борба и таа на секоја личност мора да ѝ го признае правото на човечност. Среди судирот со рекеташките фракции, „капиталистите“, полицајците итн., секој од нас мора да посегне по насилство за, како во себе така и надвор од себе,

масовните медиуми го уништија стариот училишен систем. Од гледиште на капиталот, учителите и професорите се бескорисни суштества, кои тој ќе се обиде да ги елиминира во корист на програмирани предавања и машини за подучување. (На сосема ист начин капиталот настојува да ја елиминира и бирократијата, затоа што таа го попречува текот на информации, кој е главна потпора на мобилноста на капиталот.) Оттаму е иронија што многу луѓе кои се залагаат за нужноста на животот лесно прифаќаат решенија кои подучувањето го препуштаат на машини и на тој начин го елиминираат човечкиот живот. Воопштено, би можело да се каже дека сите оние кои ја поддржуваат „модернизацијата“ всушност ја привикнуваат сопствената пропаст како индивидуи со одредени улоги во ова општество; тие го бараат сопственото лишување. Но, дури и оние кои проповедаат за потребата за враќање во ригидната и авторитарна клима која владееше пред 1968 нема да пројдат ништо подобро, затоа што, доколку плановите им успеат, повторно ќе зависат од капиталот, така што капиталот, вака или онака, со левицата или со десницата, подеднакво профитира.

Капиталот го наметнува својот деспотизам на човечките битија преку предмети и нешта всадени во новите облици на битија кои одговараат на неговите барања. Тоа подразбира свет од нешта кои се наоѓаат во брзо движење, во постојана трансформација и диференцијација (процес кој очигледно има врска со општото чувство на бесмисленост). Оваа динамика не-

дејќи социјалдемократската Интернационала веќе развила една. Жорес сакал да ги помири војската и нацијата (толку она што Хитлер сакал и успеал да го постигне). Помирувањето е остварено 1914, кога храбрите Французи весело тргнале во кланица. Дали тоа воопшто се разликува од Жоресовиот култ на *la patrie* (татковина)? „Таа е вкоренета во самите темели на човечкиот живот и дури, така да кажеме, во човечката психологија.“ (*l'Armée Nouvelle*, стр. 268) Во Германија, во приближно исто време, Бебел (August Bebel, еден од оснивачите на Социјалдемократската партија на Германија) размислувал на сличен начин.

избежно доаѓа во судир со традиционалните општествени односи и претходните начини на живот, вклучувајќи ги и претходните облици на мислење. Нештата се тие кои играат улога на вистински субјекти. Тие го наметнуваат својот ритам и прават сè што е потребно за луѓето да останат подредени на барањата на нивното движење. Бидејќи предметите и нештата се вклучени во движењето на капиталот, секогаш постои можност оваа растечка тензија да предизвика бунт против самиот капитал. Но, капиталот е во состојба дури и бунтот да го искористи како основа за создавање профит и јакнење на своите позиции, како што тоа се покажа на почетокот на овој век. Бунтот на пролетаријатот, ограничен на кугот на фабриката и прашањето за управување со производството, всушност му помогна на капиталот да прејде од формална на вистинска доминација. Крајниот резултат беше елиминација на општествените слоеви кои повеќе не беа неопходни за напредувањето на капиталот, триумфот на полната вработеност, напуштањето на *laissez-faire* либерализмот, итн.

Со тоа не сугерираме дека револуцијата треба да избувне индиректно од овој конфликт, ниту дека нејзини поттикнувачи ќе бидат мажи и жени кои по правило се конзервативни. Се работи за следново: капиталот мора да доминира над сите човечки битија; за да успее во тоа, тој не може да дозволи неговото напредување да зависи од поддршката на старите општествени слоеви, кои така доаѓаат под удар. Франц Боркенау (Franz Borkenau) многу прецизно го опишува овој тренд:

„Во драстичен контраст со претходните револуции стои еден нов факт. Сè до неодамна контрареволуцијата главно зависеше од поддршката на реакционерните сили кои технички и интелектуално беа инфериорни во однос на силите на револуцијата. Тоа се промени со напредокот на фашизмот. Денес секоја револуција мора да

ка CRS=SS,¹⁴ на ниво на парола, но тоа не го оправдува убивањето на вмешаните луѓе и тоа од две причини. Прво, на тој начин многу ефикасно се укинува можноста за подривање на полициските сили. Кога полицајците ќе почувствуваат дека се сведени на потчовечно ниво, и тие стапуваат во некој вид на револт против младите луѓе, за да ја потврдат човечноста која им е оспорена, така што при тоа не ја играат само улогата на машина за убивање и репресија. Второ, секој полицаец од единиците за разбивање демонстрации, како и секој друг цајкан, и понатаму е личност. Секој е личност кому е доделена некоја специфична улога. Опасно е сета човечност да се припише само на една страна од општествената целина, а сета нечовечност на друга. Овде не се работи за проповедање ненасилство,¹⁵ туку за тоа прецизно да се одреди кое насилство е нужно и во која цел. Во таа смисла, следните точки би требало да го појаснат тоа гледиште: прво, сите стереотипи и функции мораат да се разоткријат како она што навистина се - како улоги кои ги наметнува капиталот; второ, мораме да ја отфрлиме теоријата според која сите поединци кои го бранат капиталот треба просто да се уништат; трето, не можеме да правиме исклучоци врз основа на тоа што некои луѓе не се слободни, дека „системот“ е тој кој произведува и цајкани и револуционери. Кога тоа би било точно, логичен заклучок би бил или ставот на ненасилство или ситуација во која човечките битија се сведуваат на автомати, што тогаш би го оправдало секој облик на насилство над нив. Ако на некои луѓе уште на самиот почеток им се оспори секоја можност за стекнување човечност, како тогаш може од нив да се очекува еден ден да се појават како вистински човечки битија? Оттаму, со нив

¹⁴ CRS, Compagnies Républicaines de Sécurité: полициски единици за разбивање демонстрации. (заб. на прев. на српското издание)

¹⁵ Ненасилството само по себе е подмолен, лицемерен облик на насилство, знак на неспособност на некои луѓе да истапат во свое име, како човечки битија.

Во денешното општество, насилството е животен факт; прашањето е како самото насилство може да се уништи. Се вели дека револуцијата ослободува насилство, но дека тоа мора да се контролира и насочува; не може да се дозволи тоа да делува на слепо, и што е уште поважно, негово воздигнување и проширување на полето на делување. Таквите изјави можеби звучат разумно, но не се од голема помош, освен ако попрецизно не ја разгледаме вистинската природа на насилството, која пред сè е одредена од својот предмет: така насилството против капиталистичкиот систем се велича и охрабрува, но не и насилството над луѓето. Но, капиталистичкиот систем го претставуваат луѓето, кои и самите посегнуваат по насилство. Тоа е точка во која прашањето на границите на насилството станува важно; ако тоа прашање не се постави, тоа е знак дека и понатаму живееме според одредниците на капиталот. Ако појдеме од тоа дека деспотизмот на капиталот се одржува преку општото насилство над луѓето, тоа тогаш значи дека таквата доминација над луѓето може да се постигне само ако тие претходно се завртат едни против други, така што ќе им се доделат различни улоги. Кога ќе избие судир, секоја страна ја претставува другата како нечовечна (како што Американците гледаа на Виетнамците). Ако треба да се уништат некои човечки битија, тогаш прво треба да се лишат од човечноста. И ако во револуционерната борба луѓето го изберат таквиот пристап, зарем така не ги имитираат методите со кои се служи капиталот и не даваат ли свој придонес кон уништувањето човечки битија?

Затоа можеме да се запрашаме во што се впуштаат левицарите кога теоретизираат за уништувањето на владејачката класа (наместо она што ја поддржува) или цајканите („само мртвот цајкан е добар цајкан“)? Можеме да направиме равен-

смета на напад на најмодерната, најефикасната и набруталната машинерија која воопшто постоела. Тоа значи дека ерата на револуциите кои можеле слободно да се развиваат, во склад со сопствените закони, засекогаш е завршена.“¹²

Треба секогаш во предвид да имаме дека капиталот, како постојано надминување на традиционалните животни обрасци, и самиот е револуција. Тоа би требало да нè наведе да ја преиспитаеме природата на револуцијата и да сфатиме дека капиталот, како сила која мора постојано да ги надминува ограничувањата на постоечкиот поредок, е во состојба да преземе контрола над силите кои се бунтуваат против општеството над кое тој веќе воспоставил доминација.¹³ Таа визија и свест никогаш не биле од толку витално значење: секој делумен бунт е поттик за понатамошно напредување на капиталот. Но, припитомувањето ги лишило луѓето од способноста теоретски да ја согледаат својата положба и стварноста да ја видат како резултат на историскиот процес. На сличен начин, теориската мисла никогаш не можеше да фати корен во материјалниот развој на нашата планета, ниту во нас како вид, заради расцепот помеѓу телото и духот, како и заради старата поделба на физичка и интелектуална работа (која автоматизираните системи денес ја надминуваат во корист на капиталот).

¹² Наведено во Noam Chomsky, *American Power and the New Mandarins* (Pelican, 1969), стр. 247.

¹³ Азијатскиот облик на производство мина низ голем број многу опсежни востанија, кои практично го регенерираа. Според многу историчари, некои бунтови ги иницирала самата држава. Големата Културна револуција на Мао беше реприза на таквите бунтови. Тие факти ја потврдуваат тезата која многупати ја изнесовме, за конвергенцијата помеѓу азијатскиот облик на производство, во кој класите никогаш не стануваат автономни, и оној капиталистичкиот, во кој класите се апсорбирани.

На револуцијата повеќе не можеме да гледаме како на уништување на сè што е старо и конзервативно, бидејќи капиталот тоа веќе го остварил. Револуцијата ќе биде враќање кон нешто (револуција во математичкото значење на зборот), враќање кон заедницата, иако не во кој било претходен облик на заедница. Револуцијата ќе значи уништување на сè што е „најмодерно“ и „најпрогресивно“ - имено, науката е капитал. Во другите свои манифестации, револуцијата ќе ги опфати сите оние аспекти и својства на животот кои сè уште успеваат да го афирмираат човечкиот фактор. Во обид да согледаме што сè ова движење би требало да значи, не можеме да се потпираме на старите дуализми и манихејски категории. (Се работи за истиот стремеж кој претходно го спречуваше издвојувањето на вредноста во автономна сфера.) Ако триумфот на комунизмот треба да доведе до создавање човештво, тогаш е потребно тоа создавање воопшто да биде возможно; со други зборови, тогаш се работи за копнеж кој е присутен цело време, во текот на сите овие векови. А сепак, ништо нема да оди само од себе, ништо не е извесно, лишено од сомнежи. Напротив: на тој сомнеж во поглед на она што воопшто е човечно, треба да му се даде сиот легитимитет, особено по искуствата на колонијализмот и нацизмот, а потоа и со вториот бран на колонијализам (ужасните масакри кои ги извршија Британците во Кенија, Французите во Алжир, Американците во Виетнам) и со секојдневно соочување со бруталното, длабоко вкоренето и непречено насилство кое насекаде пустоши. Навистина, дали е можно човештвото да е премногу изгубено и потопено во своето талкање низ пеколот за да би можело да се спаси?

5. Прашањето на насилство

Движењето кое се разви меѓу гимназијалците (Париз, пролетта 1973) беше потврда на комунистичката револуција во нејзиниот човечки облик. Учениците одговорија на прашањето за насилство (иако можеби не во неговиот полн распон) преку своето отфрлување на војската, служењето на воениот рок и општото право на убивање. За разлика од нив, некои групи од левицата и крајната левица, но не и анархистите, проповедаат како е нужно да научат да убиваат, затоа што мислат дека можат смртта да ја „завртат“ против капиталот. Но, никој од нив (а тоа особено важи за оние најекстремните елементи) никогаш не се замислил над фактот дека на тој начин ја наметнуваат нужноста од убивање човечки битија, заради остварување на револуцијата. Како може револуцијата да се слави под кундакот на пушката? Да се прифати воената организација од некоја причија, која и да е таа, значи да се зајакнат структурите на угнетување на сите нивоа. Секое залагање во тој правец служи само за наметнување на репресивната свест, според која желбата за неубивање мора да се потисне, затоа што убивањето би можело да биде неопходно во одреден момент во иднината (при што некои однапред се радуваат на тоа). Репресивната свест ме присилува да ја отфрлам својата човечност под изговор дека еден ден, одреден од некоја теоретска нужност, конечно ќе се преобратам во човечко битие.

„Тие (разните левичарски и екстремно левичарски струи) настојуваат да ја спречат средбата помеѓу 'буржоаската' желба за укинување на воената служба и слободарскиот пацифизам, кој го нагласува свесното одбивање, нешто што отсекогаш, во поголема или помала мера, е присутно меѓу младите.“ (Т. Pfitsner, *Le Monde*, 27. III 1973.)